

Izlaganje na znanstvenom skupu

UDK 72.034.7(450):262.13Sixtus V, papa

Andrija Mutnjaković¹

ARHITEKTONIKA PAPE SIKSTA V.

Papa Siksto V. (1585. – 1590.) bitno je pridonio reformi kršćanske religije, a urbanističkom i arhitektonskom revitalizacijom Rima postavio je temelje novovjekovnog gradograditeljstva. Kao sin hrvatskog izbjeglice iz Boke Kotorske označavao je svoje podrijetlo naglašenom brigom za hrvatski Kaptol i crkvu svetog Jeronima na obali Tibera. Želeći omogućiti hodočasniciima prohodan obilazak sedam kulturnih rimskih bazilika, trasirao je i djelomično izgradio i danas prisutnu mrežu ulica preko cijele površine Rima, koja će postati uzor baroknog urbanizma i time koncepcije razvitka europskih gradova. Izgradnjom Lateranske, Kvirinalske i Vatikanske palače ostvario je standard rimskog graditeljstva i europskih monarhističkih palača. Izgradnjom Vatikanske biblioteke osnovao je uzorak reprezentativne bibliotečne arhitekture. Postavljanjem obeliskata i fontana po trgovima i raskrižjima otkrio je kvalitetu barokne urbane akcentacije. Postavljanjem kupole ponad bazilike svetog Petra načinio je konstruktivno izvanredno smjelu i oblikovno atraktivnu simboliku snage vjere. Obnovio je preko stotinu rimskih crkvi za dobrobit rimskog puka i brojnih romara, a sagradio je samo jednu crkvu za svoju dušu: Hrvatsku crkvu svetog Jeronima.

Ključne riječi: Papa Siksto V., Hrvatska crkva svetog Jeronima, Rim, arhitekt Martino Longhi

Istaknuti istraživač razvitka urbane i proizvodne civilizacije Siegfried Giedion u svojoj kultnoj knjizi *Prostor, vrijeme, arhitektura* analizirao je urbanističku preobrazbu Rima pod vodstvom Siksta V. i ustvrdio da je Dalmatinac papa Siksto V. bio *prvi moderni urbanist* (Giedion 1969). Pozornost izazivaju obje Giedionove tvrdnje. Prvo, zašto Papu naziva Dalmatincem i drugo, zašto među nizom europskih arhitekata, koji su tijekom 16. stoljeća teoretski i praktički osmišljavali idealni grad budućnosti, upravo Siksta V. smatra začetnikom koncepcije novovjekovnog europskog grada, a time i grada ekumene. Intrigantne su to tvrdnje pa ih valja razmotriti.

---

1 Akademik Andrija Mutnjaković, Milke Trnine 38, Zagreb

*Papa Siksto V.
(1585.-1590.)*

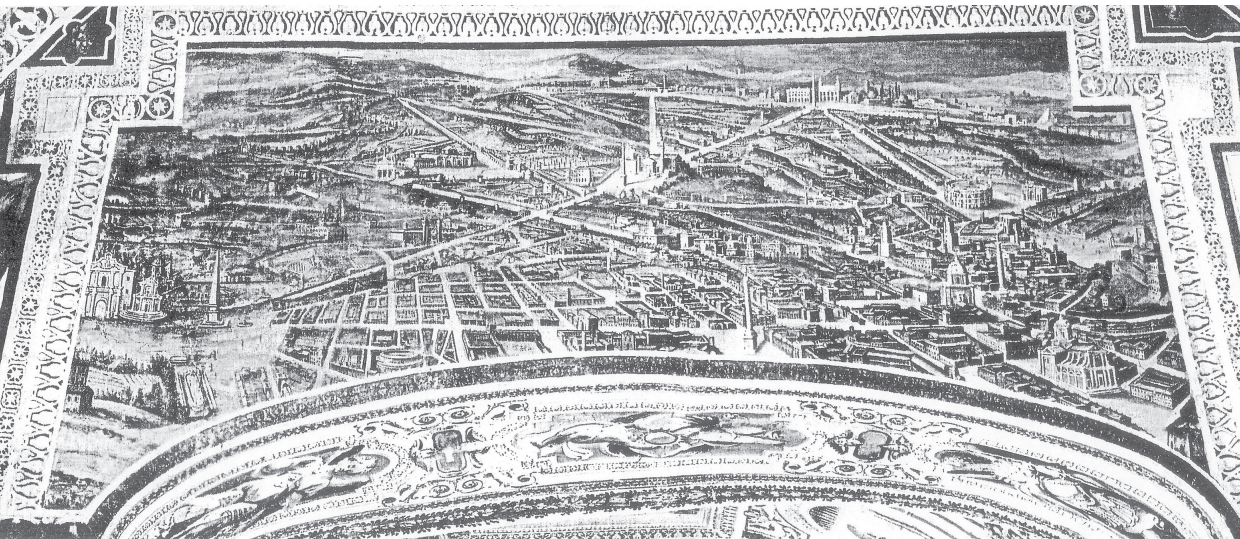

*Alegorija pape Siksta V. s kruškama, tri
brežuljka, lavovima i Marijinim zvijez-
dama (Pinadello 1589.)*

*Akrap, A., suvremena interpretacija
grba pape Siksta V. (Pontificio 1989.)*

Prije ustoličenja papa Siksto nazivao se Felice Peretti. Prezime Peretti primijenio je Sikstov otac po tadašnjem običaju da se prezimena imenuju po mjestu rođenja: rođen je u selu Kruščici (Kruševica) ponad Boke Kotorske pa je preveo

Revitalizacija Rima formiranjem ulične mreže

ime mjesta podrijetla na talijanski (kruščica = peretti) i formirao obiteljsko prezime. Tako bi se Sikstovo ime moglo na hrvatski prevesti u obliku “Srećko Kruščica”. Zaleđe Boke okupirali su Turci krajem 15. stoljeća pa se Sikstov otac sklonio u franjevački samostan u Kotoru, odakle ga je talijanski redovnik Marchiani odveo u izbjeglištvo pod okrilje papinske države u pokrajinu Marche. Tamo su bile naseljene brojne izbjeglice iz Hrvatske, čiji potomci i danas njeguju uspomene na svoje podrijetlo. Stabilizirao se u mjestu Grottammare, oženio se s domaćom Talijankom Marianom de Frontillo, a 13. prosinca 1520. sretno je rođen njihov četvrti sin pa je nazvan Srećko. Očeva seljačka porodica s mnogo djece bila je vrlo siromašna pa je Srećkov ujak, franjevac Salvatore, odveo četrnaestogodišnjeg Felicea u samostan franjevaca konventualaca u nedalekom Montaltu, gdje se Felice i zaređuje. Po imenu mjesta samostana, Felice se prvo nazivao Felice di Montalto, a nakon očeve smrti 1554. godine, na njegov je spomen preuzeo prezime Peretti. Taj je oblik imena – Felice Peretti – koristio i nakon što je 1570. godine imenovan kardinalom (Perić 1985, Mutnjaković 2010).

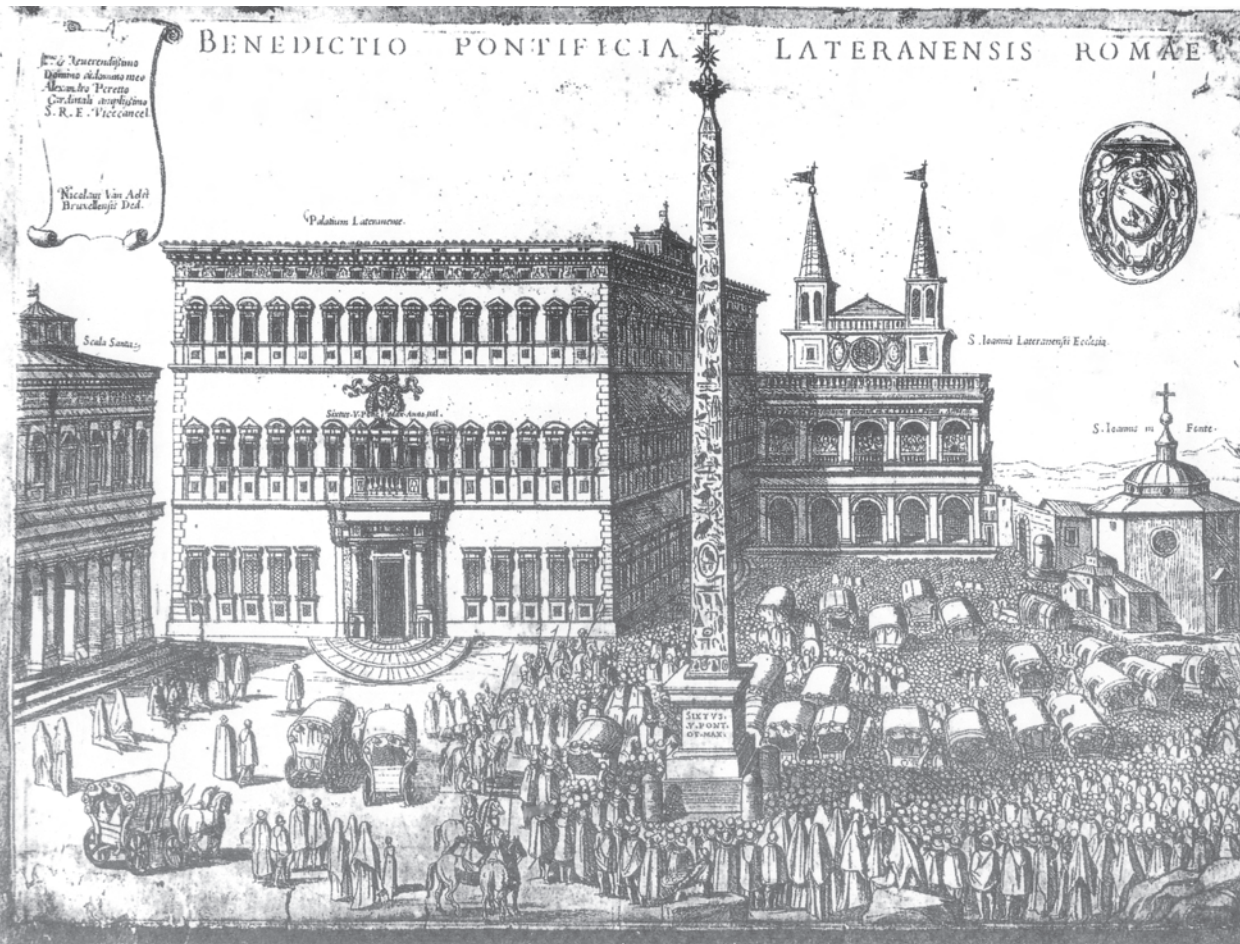
Postoje brojni dokumenti koji utvrđuju taj slijed događanja, no najvažnije je navesti mišljenje vrhovne vatikanske pravne institucije, papinskog suda Sveta Rimski Rota, koji je 1655. bio pozvan da utvrdi teritorij ilirske pokrajine, to jest Hrvatske. Problem je nastao zbog toga što je Siksto V. prije izbora za papu bio 15 godina kardinal-titular hrvatske crkve svetog Jeronima u Rimu te je odredio da članovi tog kaptola mogu biti isključivo s područja Ilirije (kako se tada nazi-

vao teritorij Hrvatske), da trebaju biti hrvatske nacije (*nationis Illyricae* – kako se službeno nazivala hrvatska narodnost) i da moraju poznavati hrvatski jezik. Budući da su pripadnici i drugih slavenskih pokrajina željeli postati članovi svetojeronimskog kaptola, sud je trebao utvrditi teritorij Hrvatske iz kojega se može postati član kaptola. Sveta Rimska Rota stvarno je utvrdila da teritorij Ilirije – Hrvatske obuhvaća Dalmaciju s Istrom i Kotorom, užu Hrvatsku, Bosnu i Slavoniju. Također je prihvatila dopunsko tumačenje sudskog odvjetnika Alessandra Saracenellija o Hrvatima u Italiji: *Svima je veoma poznato da se u Apuliji, Abruzzu, Calabriji, Marchama i drugdje, nalaze mnoge naseobine Hrvata (Illyricus) s one strane Jadranskog mora, među kojima se (ljudi) ne služe drugim jezikom doli hrvatskim, kao što je bio slučaj s ocem Siksta V. jer je bio Hrvat (cum esset Illyricus): on je došao živjeti u Grottammare, blizu Jadranskog mora, ondje se oženio i rodio mu se spomenuti Siksto.* Tako je vrhovni papinski sud utvrdio da je Sikstov otac bio Hrvat, da je govorio hrvatskim jezikom i da nije poznao talijanski jezik (Golub 1987). Doista, cijenjeni Giedion imao je pravo kada je papu Siksta V. nazivao Dalmatincem.

Je li imao pravo kada ga je nazvao prvim modernim urbanistom? Valja i to provjeriti. Siksto V. ustoličen je za papu 24. travnja 1585., a umro je 27. kolovoza 1590. pa je njegov pontifikat trajao samo nešto više od pet godina. No imao je životnu sreću u nesreći: njegov prethodnik papa Grgur XIII. ignorirao je i trinaest godina osamio kardinala Perettija u njegovoj kući pri vrhu rimskog brežuljka Eskvilina odakle se pružao pogled na bijedne ostatke nekadašnjeg Rima stisnute u plavnoj okuci Tibera i ruševine carskih zdanja po okolnim brežuljcima okruženim polusrušenim Aurelijanovim zidinama. Rim je tada imao oko 15.000 stanovnika. Brojni bogati italski i europski gradovi imali su i do 300.000 stanovnika (Pariz), europski biskupi već su posjedovali raskošne katedrale i palače, rimski biskup (papa) stolovao je u devastiranom Lateranu i u skromnom i nesređenom Vatikanu, a hodočasnici su sedam krunskih rimskih bazilika obilazili po bespućima utabanih staza. Siksto je to trinaest godina promatrao iz svoje vile, karakteristično nazvane Montalto (koju mu je sagradio tada nepoznati štukater Domenico Fontana) i maštao o nekom dostojanstvenom boravištu Petrova nasljednika ustoličenog u najsajnijim bazilikama i palačama povezanim prostranim i svećanim ulicama. Imao je rijetku sreću dobivanjem pet godina života i pontifikata, pa time i mogućnost ostvarenja svojih snova (Feo 1987, Mutnjaković 2010).

Očito je Peretti imao razrađene sve ideje revitalizacije Rima budući da je odmah nakon preuzimanja Svete Stolice dao naloge svom dvorskom arhitektu Fontani da pride gradnji potrebnih palača, obnovi bazilika i brojnih crkvi te formiranju ulične mreže koja će cijeli Rim organizirati u smišljenu funkcionalnu i atraktivnu cjelinu. Nužno je upoznati bar najznačajnije njihove pothvate.

Papa je prema uvriježenom protokolu bio rimski biskup sa sjedištem u bazilici

Lateranska palača

San Giovanni unutar sakralnog kompleksa Laterana, koji je tada bio neorganizirana nakupina povijesno vrijednih, ali ruševnih i neurednih zdanja nakupljenih oko bazilike tijekom jednog milenija postojanja. Na opći užas, Siksto je već dva mjeseca nakon ustoličenja naredio da se sruše sve te nakupine i započeo gradnju nove dvokatne palače površine preko 16.000 kvadratnih metara. Uz palaču, sagradio je novu blagoslovnu lođu, a sačuvao je, obnovio i dogradio kulturnu papinsku kapelu sa Svetim stubištem (Scala Santa) kojim je Isus prilazio Pilatu, a u Rim dopremila majka cara Konstantina Velikog. Papa je podijelio blagoslov iz nove lođe 1587., a u toj najvećoj rimskoj palači kardinali su zasjedali već 1589. godine (Pastor 1922).

15 luglio 1692: sontuosa parata di carrozze che accompagnano il principe del Liechtenstein, ambasciatore presso i Dioscuri con la fontana originaria andata dispersa. L'obelisco è stato ritrovato nel 1819.

15 July 1692: sumptuous parade of coaches which accompany the Prince of Lichtenstein, ambassador to the Apostolic See with the original fountain, since lost. The obelisk has been found in 1819.

Gomar Wouters, *Prospetto del Palazzo Pontificio nel Quirinale...* / *Con la solenne comparsa delle sontuose Carrozze dell' Ecc.^{ma} Signor Principe Antonio Floriano de Liechtenstein, Conte di Ruberg, signore hereditario in Rumburg, Cavaliere della Chiave d'Oro di sua Maestà Imperiale, data in Luce da Domenico Beccuti Erate di Gio. Gio. de' Rossi dalle stampe in Roma*

Kvirinalska palača

so la sede apostolica, per la presentazione delle credenziali. Sulla piazza, i
non è stato ancora eretto.

olic Seat, for the presentation of his credentials. On the square, the Dioscuri
ot yet been raised.

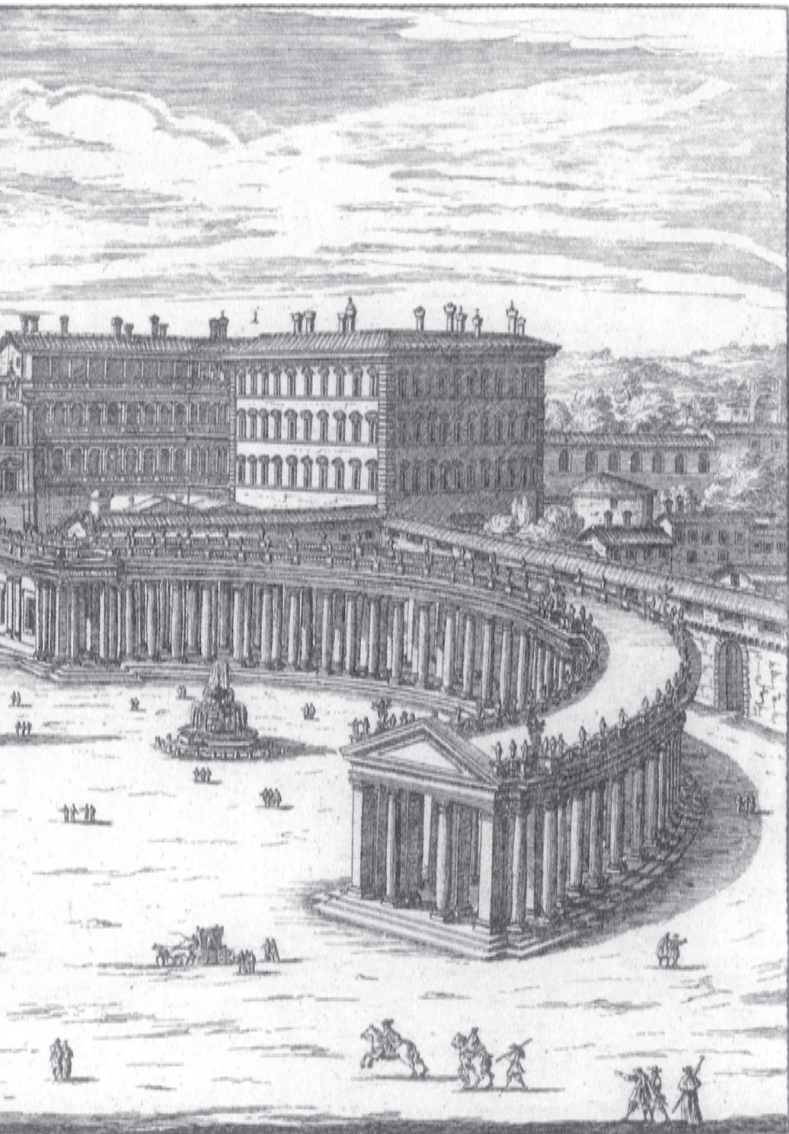
e comparsa delle sontuose Carrozze..., 1692

VEDVIA DI TVT'IA LA BASILICA VATICANA ARCHITETTURA DI MICHEL' AN
 Portici del Cavalier Bernini la Cupola inalzata da Iacomo d
 1 Palazzo Pontificio. 3 Sagrestia vecchia doue staua la g
 2 Chiesa di S.Marta. Gio: Battista Falda del' et fecit il cerchio di Nerone.

Il Maderno ha realizzato la facciata (1607-14), il Bernini ha costruito la nuova grandiosa pia
 si giunge così alla piazza att
 Maderno has completed the façade (1607-14), Bernini has built the grand square with the colonnade and the se
 Gio. Battista Falda, tav. 3, *Il Terzo Libro del Nuovo Teatro*

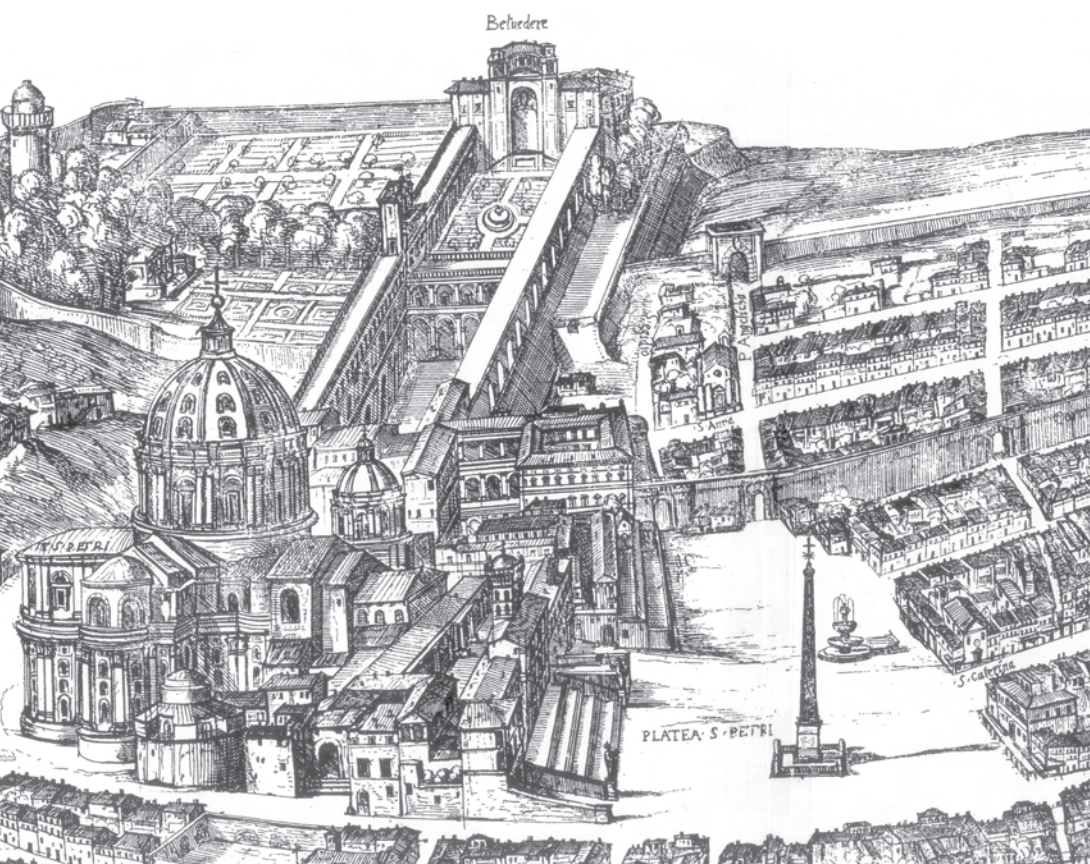

*Berninijeva kolonada i
bazilika Svetog Petra*

G. BONAROTTI LA FACCIATA DI CARLO MADERNI LI
alla Porta et la Guglia del Cau-Fontana.
Guglia in mezzo
+ Palazzo del S. Officio.
S Corridore di Castello. 3

zza con il colonnato e la seconda fontana simile a quella esistente;
ale.
ond fountain similar to the first; the square is now complete and as we know it today.
elle Chiese di Roma..., 1667-69

Bramanteov kompleks Belvedera

Gradeći palaču kardinalskom zboru uz stolnicu rimskog biskupa, Siksto se morao pobrinuti i za doličnu papinsku rezidenciju. Iz svog utočišta na Eskvilinu gledao je na skromne začetke gradnje omanje palače na susjednom brežuljku Kvirinalu koju su rado posjećivali prethodni pape. Izuzetan osunčani položaj te vile među vinogradima bio je dovoljan razlog da Siksto sagradi ljetnu papinsku palaču, formira joj raskošan trg s kolosalnim dioskurima i osigura prilaz monumentalnom ulicom s vizurom sve do ruba grada i Michelangelovih Gradskih vrata (Porta Pia). Palaču su dograđivali njegovi sljedbenici (sjeverozapadno krilo uz trg i produžetak sjeveroistočnog krila duž ulice), no očuvana onodobna freska u Lateranskoj palači ukazuje da su Siksto i Fontana osmislili i sagradili osnovni korpus palače, koja je danas službena rezidencija predsjednika Republike Italije (Pastor 1922).

Vatikanska biblioteka

Službena papinska rezidencija ipak je ona uz baziliku iznad groba preteče. No papinski stanovi u zbijenom sjevernom dijelu Vatikana nisu bili dostojno boravište papa pa je Siksto sa svojim arhitektom pristupio gradnji nove papinske rezidencije. Tu novu vaticansku palaču Siksto je smjestio na doličnom mjestu: uzvišenje ponad već zamišljenog trga ispred Petrove bazilike osiguravalo je dostojanstvenu i osunčanu poziciju vidljivu tada iz cijelog Rima. Berninijeva kolonada potisnula je palaču u drugi plan, ali monumentalnost tog staništa i česte govornice papa ostala je upečatljiva (Pastor 1922).

Siksto V. sa svojim je arhitektom zamislio gradnju još nekoliko palača, no njegov odlazak u vječnost naglo je prekinuo zahuktalo građenje. Ipak, valja spomenuti još jedno njegovo zdanje: Vatikansku biblioteku. Svoju brigu za književnost i znanost iskazao je razumijevanjem da skromne prizemne i vlažne prostorije sje-

Ponos Rimskog poslanja - sedam kulturnih bazilika

vernog trakta građevina Vatikana nikako ne odgovaraju prikupljenom knjiškom blagu pa je naredio Fontani da sagradi novu zgradu namijenjenu čuvanju i obradi rukopisa i knjiga. Želio je to blago i dobro zaštititi pa je pozicija unutar bočnih traktova Bramanteova kompleksa Belvedera bila idealno mjesto za smještaj Biblioteke. Bio je to ponovno skandal jer je time onemogućio glamuroznu scensku koncepciju dvorišta Belvedera (na tragu antičkih pučkih igara), ali je sagradio zgradu i maestralno oslikao unutrašnjost Vatikanske biblioteke tako da je ona stoljećima bila najveća i uzorita (Hess 1967).

Još jednom izazovu Siksto se nije uspio oduprijeti: umjesto moćne kupole

Crkva Svetog Jeronima

iznad groba svetog Petra, koju su osmislili Bramante i Michelangelo, stajala je otvorena rupa na stropu. Govorilo se tada da veliki raspon tambura nije moguće presvoditi kupolom, da nitko nema novca za njenu eventualnu gradnju te da se u nekoliko ljudskih života ne može podići ta kupola. Bili su to dovoljni razlozi da Siksto V., uz nadzor Fontane i vođenje radova iskusnog graditelja Giacoma della Porta, u dvije godine sagrađi kupolu kao *najljepši i najplemenitiji obris što*

je ikada stvoren u arhitekturi – kako to prosuđuje povjesnik papinstva Ludovico von Pastor (Pastor 1922, Zander 2006). Nije nevažno spomenuti da su se pod težinom kupole zidovi podnožja počeli sredinom 18. stoljeća urušavati te je na Papin poziv hrvatski znanstvenik Ruđer Bošković, s dvojicom rimskih profesora matematike, izračunao sile potiska kupole, sile opterećenja podnožja i sile stabilizacije i pomoću pet željeznih obruča do danas osigurao postojanost konstrukcije kupole. Bio je to prvi povijesni egzaktni statički proračun konstrukcije građevine (Mutnjaković 2010).

Sjajne su to bile novogradnje koje su nadahnule život novom Rimu. Ipak, ponos i bit rimskog poslanja sadržan je u njegovih kulturnih sedam bazilika razmještenih po cijelom Rimu, unutar i izvan zidina: San Pietro, Santa Maria Maggiore, San Lorenzo fuori le mura, Santa Croce in Gerusalemme, San Giovanni in Laterano, San Paolo fuori le mura i San Sebastiano. Obveza romara iz cijele Europe bila je obići svih tih sedam bazilika u zacrtanom prstenastom liturgijskom toku. No put je bio neizgrađen, vodio je usponima i padinama brežuljaka kroz neuglednu okolicu pa je Siksto V. doista s pravom smatrao da tako pauperizirani Rim nije dostojan primiti hodočasnike i predstaviti se kao *Roma sancta* i stolnica Kristova namjesnika. S golemom energijom Siksto i Fontana bacili su se na gradnju ulica koji će tim bazilikama, a i drugim značajnim rimskim lokacijama (kao što su navedene palače, Koloseum, Kapitolij, gradski trgovi i slično), osigurati komotan i atraktivan pristup: popločili su 121 ulicu, izgradili su oko 10.000 metara novih ulica, opskrbili Rim vodom obnovom ili dogradnjom antičkih akvadukata u dužini tridesetak kilometara s 27 javnih fontana, podigli ili obnovili šest egipatskih obeliska ili antičkih stupova kojima su označili osnove gradskih trgova i time ostvarili prostorne orijentire cijelog tog novog urbanog sustava Rima prisutnog i danas. Nemoguće je ukratko opisati sve te brojne ulične smjerove, no Siksto je na fresci u Vatikanskoj biblioteci dao naslikati osnovne trase ulica: od crkve Santa Trinita do crkve Santa Maria Maggiore; od crkve Santa Maria Maggiore do crkve Santa Croce; od porte San Lorenzo do crkve Santa Maria Maggiore; od crkve Santa Maria degli Angeli do Kvirinala; od Trajanova stupa do Viminala i u produžetku do Vatikana; od Laterana do Koloseja; od Laterana do crkve San Paolo; od crkve San Paolo do crkve San Pietro; od Kvirinala do Vatikana. Temeljem Sikstove freske i tog nepotpunog pregleda ostvarenih i planiranih ulica onodobnog Rima, može se razumjeti urbanistički doseg i značenje Sikstova urbanizma (Simoncini 1990). Analizirajući taj doseg Giedion je svoju tvrdnju o Sikstu kao prvom modernom urbanistu ukratko obrazložio pa ga valja citirati: *Odmah ustanovimo: u Rimu je zauvijek razbijeno urbanističko mjerilo renesanse. Umjesto ograničenog, zidovima opasanog zvjezdastog grada (idealna shema renesansnog grada, opaska autora), tijekom petogodišnjeg pontifikata Siksta V. prvi puta je planirana i s apsolutnom sigurnošću izvedena prometna mreža modernog svjetskog*

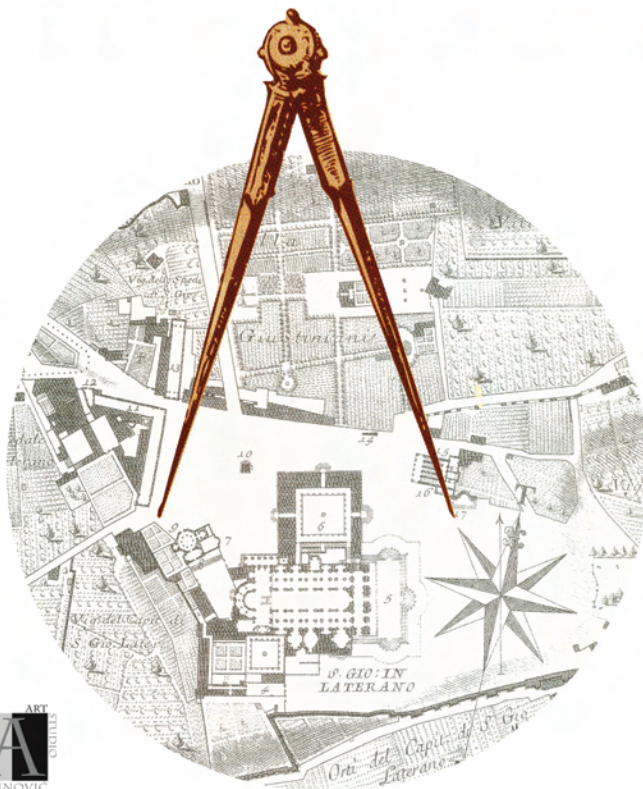

*Promocija dvojezične knjige Arhitektonika pape Siksta V.,
24. rujna 2010., u Osijeku*

grada. (Giedion 1969). Kasnije urbanističke rekonstrukcije ključnih europskih gradova (London, Pariz, Sankt Peterburg, Washington i drugi) pozivaju se na urbanističke vizije pape Siksta V. Stoga s pravom Giedion titulira papu Siksta V. prvim modernim urbanistom.

Među inim religioznim poslanjima karizmi prvosvećenika imanentno je bdije-
nje nad dobrobiti crkvenih građevina kao ovozemaljskih kuća Božjih. Papa Sik-
sto gorljivo je prihvatio poruku Božjeg Duha nerazmjernim intenzitetom tako
da je tijekom samo pet godina pontifikata, u većoj ili manjoj mjeri, intervenirao
na obnovi ili dogradnji oko 120 crkvenih zgrada u Rimu te u Laziu, Marchama i
drugim italskim pokrajinama. Sikstov dvorski arhitekt Domenico Fontana u dvo-
jim knjigama o djelima izgrađenim pod Sikstovim patronatom (*Della Transpor-
tatione dell' Obelisco Vaticano et delle Fabriche di Nostro Signore Papa Sisto V*)
opisao je svoje intervencije na tridesetak sakralnih arhitektonskih ili skulptorskih
objekata. Valja naznačiti da su knjige upotpunjene crtežima pročelja, tlocrta i gra-
đevinskih detalja već navedenih građevina, a te brojne nacрте, crteže i perspek-
tivne prikaze izradio je u tehnicu bakroreza hrvatski grafičar Natalio Bonifacio
iz Šibenika (Pelc 1997). No naznačeni Fontanin popis crkvi nije potpun tako da
su povjesničari papinstva Ludwig von Pastor i Maria Luisa Polichetti dodali još

Andrija Mutnjaković
ARHITEKTONIKA PAPE SIKSTA V.
ARCHITECTONICS OF POPE SIXTUS V

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku
i Art studio Azinović
imaju čast pozvati Vas na predstavljanje knjige

Andrija Mutnjaković
ARHITEKTONIKA PAPE SIKSTA V.
ARCHITECTONICS OF POPE SIXTUS V

u izdanju Art studija Azinović i
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Knjigu će predstaviti:
prof. dr. sc. Antun Tucak
akademik Milan Moguš
prof. dr. sc. Zvonko Maković
akademik Andrija Mutnjaković
nakladnik Mirko Azinović

u petak 24. rujna 2010. u 19 sati, u
Svečanoj auli
Sveučilišta J. J. Strossmayera, Osijek
Trg Svetog Trojstva 3.

Dizajn: Pavle Hegeduš. Tisak: Grafika Osijek, rujna 2010.

*Plakat za promocija dvojezične knjige Arhitektonika pape Siksta V.,
24. rujna 2010., u Osijeku. Dizajn: Pavle Hegeduš*

brojne crkve u Rimu i pokrajini Marche (Loreto, Montalto, Caldarola, Grottamare, Fermo, Camerino) u suglasju sa Sikstovom crkvenom politikom (Pastor 1922, Polichetti 1991). Konačni i svekoliki Sikstov sustav urbanističke vizije novovjekovnog Rima u službi je scenarija afirmacije religioznog kulta.

Zanimljiva je činjenica da je papa Siksto V., uz tako opsežno angažiranje u obnovi crkvenog fonda, sagradio *ab ovo* samo jednu crkvu: crkvu svetog Jeronima u Rimu, a u vlastoručnom nalogu za isplatu honorara arhitektu Martinu Longhiu naziva crkvu *Chiesa di S. Girolamo da Schiavoni*. Kako su tada Hrvata često na-

Autor knjige akademik Andrija Mutnjaković

zivali i *Schiavone*, puni bi naziv crkve glasio *Hrvatska crkva svetog Jeronima*.

Začetak formiranja crkve i pratećeg gostinjskog dokumentiran je 1441., a znatno proširenje događa se 1471. godine, kada papa Siksto IV. na molbu bosanske kraljice Katarine Kotromanić daruje *hrvatskoj naciji i njenom gostinjsku* opsežan teren duž Tibera (sve do Piazza della Popolo), a njena dvorska dama Marija Mišljenović financirala je dogradnju gostinjske i za žene. Crkva svetog Jeronima uzdignuta je 1566. godine na naslovnu crkvu te njen naslovnik kardinal Felice Peretti nakon izbora za papu odlučuje umjesto postojeće crkve iz 11. stoljeća izgraditi novu lijepu crkvu na spomen što je ona bila naslovna crkva *Njegove svetosti*. Crkvu je gradio arhitekt Martino Longhi, a pretpostavlja se da je projekt također nastao uz

Uzvanici na promociji knjige. Osijek, 24. rujna 2010.

Fontanino sudjelovanje. Piše se tada da je crkva gotovo prije dovršena nego što je započeta: 30. rujna 1589. Siksto V. proslavio je u njoj blagdan svetog Jeronima Ilirskog, svog zemljaka iz Dalmacije (Kokša 2001) – svog protežiranog preteču u čiju je čast htio uzeti papinsko ime u obliku Illirico I. i pripremio novo izdanje njegove Biblije prihvaćene kao standard svih budućih izdanja do danas. Navedeni istraživač i pisac povijesti papinstva Ludwig von Pastor vjerojatno je naslutio Sikstov motiv da u svojoj silnoj graditeljskoj djelatnosti sagradi jedino crkvu svetog Jeronima: *Papina ljubav prema svojem nekadašnjem naslovu, a svakako i uspomena na vlastito hrvatsko porijeklo, navele su ga da u njoj osnuje kolegij koji se sastojao od jednog nadsvećenika, šesto kanonika i četiri vikara. Zaštitnik im je postao njegov sinovac Michele Peretti* (Pastor 1922, Kokša 2001). Bio je to jedini nacionalni kaptol u Rimu.

Sagradio je tako papa Siksto V. slavne uspomene, palače za svoju obitelj, za kardinale, za rimskog biskupa, za pape, sagradio je akvadukte i fontane za građane Rima, crkve, bolnice, radionice, trgovine i ubožnice za rimski puk, trasirao je urbanu strukturu grada za hodočasnike, ali je sagradio samo jednu crkvu za svoju dušu: Hrvatsku crkvu svetog Jeronima.

Pisao je iz Rima onaj naš tragični i ponosni pjesnik Antun Gustav Matoš: *Naša krv, Siksto V. je tu slavno papovao. A, dopisao je i onu divnu istinu: Ako i Hrvat, civis Romanus sum!*

LITERATURA

(Naznačene su samo sintetske knjige koje obrađuju razmatrane teme, a cjelovita literatura nalazi se u knjizi Mutnjaković, A., Arhitektonika pape Siksta V., The Architectonics of Pope Sixtus V.)

1. Feo de, I., Sisto V, un grande papa tra Rinascimento e Barocco, Milano, 1987.
2. Giedion, S., Prostor, vreme arhitektura, Beograd, 1969.
3. Golub, I., Ključna isprava u raspravi o hrvatskom porijeklu pape Siksta V., Croatica cristiana periodica, 20, 1987.
4. Hess, J., La Biblioteca Vaticana, Roma 1967.
5. Kokša, Đ., Hrvatska crkva Svetog Jeronima u Rimu, Zagreb, 2001.
6. Mutnjaković, A., Arhitektonika pape Siksta V., The Architectonics of Pope Sixtus V, Zagreb, 2010.
7. Pelc, M., Natale Bonifacio, Zagreb, 1997.
8. Perić, R., Papa Siksto V. i Hrvati, Crkva u svijetu, 20, 1985.
9. Pastor, L., Sisto V, Il Creatore della Nuova Roma, Roma, 1922.
10. Polichetti, M. L., Il progetto di Sisto V, Roma, 1991.
11. Simoncini, G., Roma Restaurata, Firenze, 1990.
13. Zander, M, O., Zander, P., La Basilica di San Pietro in Roma, Roma, 2006.

DOPUNA

Ovdje publicirani tekst sažetak je dvojezične knjige arhitekta i akademika Andrije Mutnjakovića ARHITEKTONIKA PAPE SIKSTA V. THE ARCHITECTONICS OF POPE SIXTUS V, tiskane u nakladi Art studija Azinović. Knjiga je u prosincu 2010. promovirana u Rimu uz sudjelovanje rektora Papinskog hrvatskog zavoda svetog Jeronima Jure Bogdana, veleposlanika Republike Hrvatske pri Svetoj Stolici prof. Emilia Marina, direktora Vatikanskih muzeja prof. Antonia Paoluccia, Mons. Ivana Goluba, predsjednika udruženja Ankonaca u Rimu gospodina Giorgia Bizzarria. Autor je tada primljen u audijenciju i uručio je knjigu papi Benediktu XVI. Na svečanosti su iz Hrvatske bili akademik Milan Moguš, predsjednik i akademik Pavao Rudan, sadašnji glavni tajnik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, don Ivan Marijanović, provincijal Hrvatske salezijanske provincije, don Tihomir Šutalo, ravnatelj Katoličkog školskog centra u Žepču, prof. dr. sc. Antun Tucak, profesor emeritus, upravitelj Zavoda za znanstveni i umjetnički rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Osijeku, prof. dr. sc. Antun Pintarić, dekan Veleučilišta u Vukovaru, gospodarstvenik Stipan Mijok, arhitekt Branimir Mutnjaković i sociolog Darijo Benčić. Knjiga je također promovirana 24. rujna 2010. u Osijeku u organizaciji Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, a predstavili su ju akademik Milan Moguš, prof. dr. sc. Zvonko Maković, profesor emeritus Antun Tucak i nakladnik Mirko Azinović.

Dovršeno 3.12.07.

*Promocija dvojezične knjige Arhitektonika pape Siksta V.,
u prosincu 2010., u Rimu*

KUPOLA CRKVE SVETOG PETRA

Kupola je humanizirana predodžba nebeskog svoda: čovjek se kupolom upisuje u kozmos. Pećinski hramovi, dolmenske građevine, mikenske grobnice, svinuto tijelo egipatske božice Nut, kineska kornjača, budistička stupa, muslimanska qubbah, rimski panteon i bizantska kupola inkarnacije su čovjekovog postojanja u osobnom djeliću svemira. Otvorom kruništa kupole kod panteona, šiljatim produžetkom kod stupe, nadogradnjom s lanternom uključuje se kupola u univerzum prihvaćajući energiju svjetla i vatre izvornog središnjeg ognjišta, namećući svoju

*Sudionici iz Hrvatske na promociji knjige Arhitektonika Pape Siksta V.
u Bazilici Svetog Petra u Rimu*

os svijeta u zvjezdanom nebu, čeznući za božanskom tajnom početka i završetka. Kupola je vlastiti svemir u kojemu biće nalazi sigurnost opstanka i vječnog postojanja.

Podsvjesnim ili svjesnim razumijevanjem poruke kupole bilo je nužno njome osigurati vječno postojanje i Stijeni, to jest Petru, na kojoj je sagrađena Kristova Crkva. To implicira potrebu da se i preminulom tijelu Kristova nasljednika osigura vječnost postojanja upisivanjem u kozmos. Ta ontološka ideja sazrijevala je dvanaest stoljeća da bi je papa Siksto V. fenomenalno doveo do završnog čina.

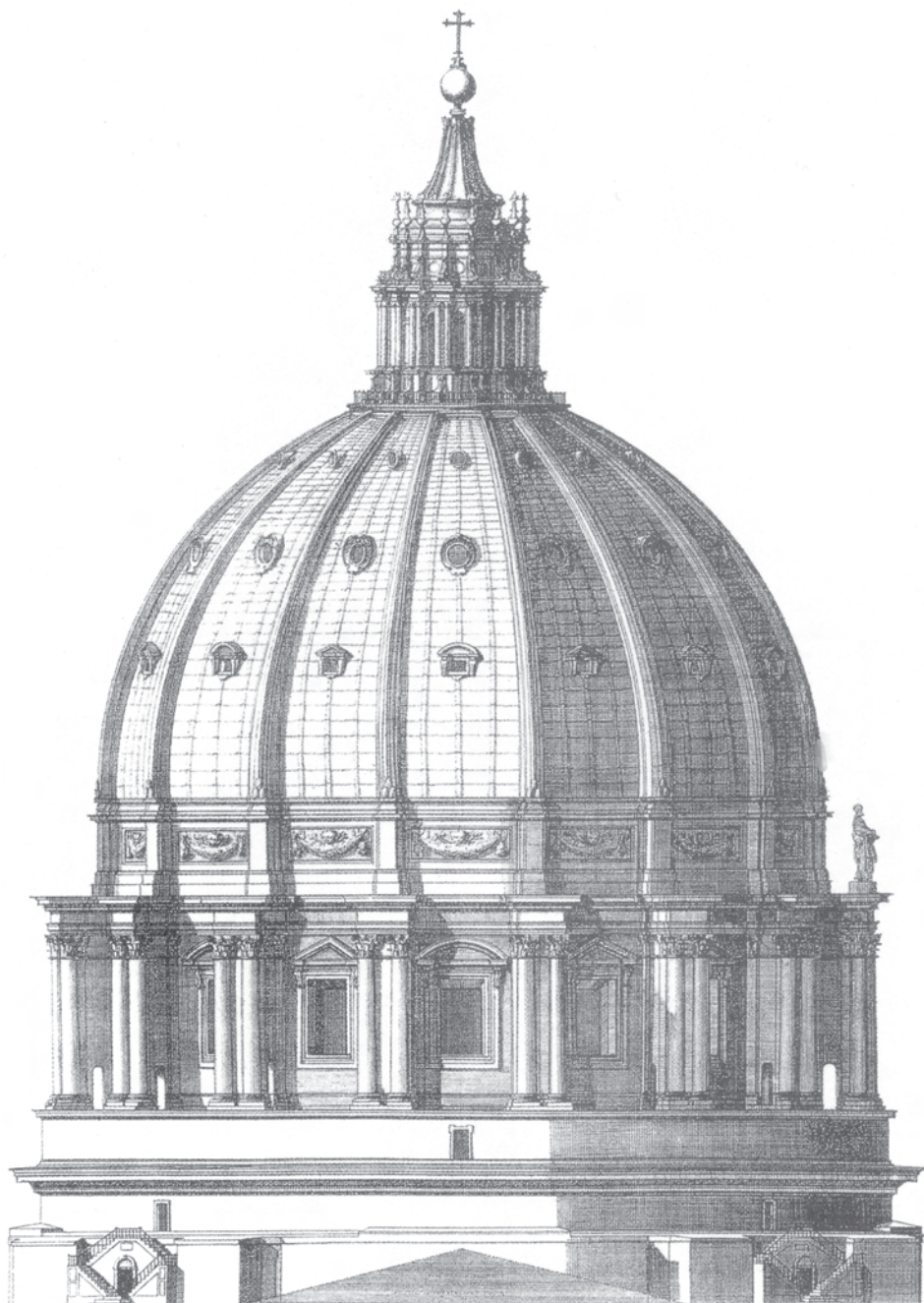
Grobnica apostola Petra nalazila se na rimskom brežuljku zvanom Vaticano, gdje su postojali brojni značajni rimski monumenti i prestižna nekropola, čiji su dijelovi i danas očuvani ispod crkve svetog Petra. Nakon što je car Konstantin

*Sudionici iz Hrvatske na promociji knjige Arhitektonika Pape Siksta V.
ispred Bazilike Svetog Petra u Rimu*

proklamirao trijumf kršćana nad poganskim svijetom (313. godine), iznad apostolova groba papa Silvestro I. sagradio je već 326. godine raskošnu petobrodnu baziliku s transetom, apsidama, prostranim ulaznim atrijem i reprezentativnom pristupnom skalinom. Uz brojne dogradnje, bazilika je postojala sve do 15. stoljeća. Do tada sagrađene su brojne monumentalne romaničke i gotičke katedrale u brojnim bogatim europskim gradovima koje su gabaritom, arhitektonskim oblikovanjem i ambijentalnim okruženjem daleko nadmašile Petrovu baziliku pa je ta činjenica neugodno ugrožavala autoritet rimskog biskupa i primat razrušenog i pauperiziranog carskog Rima kao središta kršćanske civilizacije s pretenzijom na svjetsku središnjicu.

Dalekosežna kršćanska previranja 15. stoljeća i zamah svježeg renesansnog

Kupola bazilike Svetog Petra

svjetonazora sredinom toga stoljeća imali su snažan poticajni refleksi i u papinskim promišljanjima: odlučni, kulturni i naobraženi papa Nikola V. (Nicolo V) izvrsno je shvatio tendencije novog doba pa je uz pomoć kulturnog teoretičara arhitekture Leona Battiste Albertia započeo planirati obnovu urbanističke strukture Rima, gradnju dostojnih zgrada, pa i obnovu bazilike svetog Petra. Već u prvoj godini pontifikata (1447. – 1455.) započeo je obnovu zapuštenih dijelova krovništva i portika, a zatim nastavio s rekonstrukcijom transepta i kora.

Stvarnu gradnju novovjekovne bazilike svetog Petra ostvaruje tek papa Julije II. (Giulio II) tijekom desetogodišnjeg papinstva (1503. – 1513.) u sklopu odlučne rekonstrukcije urbane strukture Rima i ambiciozne gradnje dominantnih monumenata crkvene arhitekture: da bi vječnom gradu dao novi poticaj da postane prijestolnica svijeta, započinje gradnju grandiozne crkve svetog Petra; da bi stvorio najveće okupljalište za papinske ceremonije, crkvene spektakle, a i karnevalske zabave, zasniva na Vatikanu golemo dvorište zvano Belvedere; da bi uspostavio apsolutni primat i dignitet rimskog biskupa, rekonstruirao Vatikansku palaču i inicira dogradnju nove papinske rezidencije uz dvorište San Damaso; da bi ojačao autoritet crkvene države, osmišljava ogromnu nerealiziranu palaču, Palazzo dei Tribunali, za smještaj administracije, vrhovnog papinskog suda, senatora i guvernera Rima; da bi uspostavio vezu središnje jezgre Rima s Vatikanom, probija i formira nove pravocrtno ulice (Via Giulia, Via della Lungara, Borgo Nuovo, i druge). Projektant i embrionalni realizator svih pobrojanih Papinih zamisli bio je Urbinac arhitekt Bramante.

Svakako je između svih tih zamisli najznačajnije zasnovano djelo pape Julija II. i arhitekta Bramantea potpuno nova veličanstvena crkva svetog Petra. Temeljni kamen postavljen je 1506. godine. Bramanteov projekt crkve poznat je iz skica njegova suradnika Giuliana da Sangalla, onodobne medalje i brojnih nešto kasnijih crteža nizozemskog grafičara Martena van Heemskercka izrađenih tijekom njegova boravka u Rimu (1538. – 1539.). Bramanteova crkva zasnovana je u obliku kvadratnog tlocrta s ugrađenim brodovima u formi grčkog križa i s ogromnom središnjom kupolom iznad križišta brodova i grobnice prvog apostola te s manjim kupolama i tornjevima ponad ugaonih segmenata. Taj kristalno jasni projekt Bramante je kasnije nadopunio predvorjem crkve u vidu produženja ulaznog broda. Cjelovita arhitektonska kompozicija crkve vidi se i u medalji koju je 1505. – 1506. izradio medaljer Cradosso povodom polaganja kamena temeljca: monumentalna kupola u obliku tholosa dominira korpusom crkve frankiranim s bočnim tornjevima i upotpunjenim ulaznim portikom oblikovanim kao replika pročelja antičkog hrama. Deset godina kasnije (1517.) Agostino Veneziano interpretirao je gravirom medalju (ili nacrt) pa je tako grafički čisto prezentan Bramanteov projekt (Borsi 1989). Tijekom osam godina gradnje Bramante je uspio sagraditi središnji dio crkve do podnožja kupole, o čemu postoji Vasarijev

zapis: *Uobičajenom brzinom izveo je temelje, a znatan dio građevine izgradio je prije Papine smrti do vijenca, oslonjenog na vrlo lijepo zasvođene lukove i četiri snažna pilastra. Također je zasvodio glavnu kapelu, težeći istovremeno nastaviti izgradnju kapele francuskog kralja* (Vasari 2007). Time je Bramante definirao prostornu koncepciju, monumentalno mjerilo, proporciju kupole i oblikovanje osnovnog volumena građevine. Analizirajući taj Bramanteov plan, Peter Murray u svojoj temeljitoj knjizi o renesansnoj arhitekturi upozorava na utjecaj lombardijske umjetnosti quattrocenata, imperijalne rimske arhitekture i arhitekture Leonarda, ali i naglašava: *Prvotni Bramanteov projekt crkve Svetog Petra obuhvaća iskustva klasične umjetnosti Mantegne, Piera* (della Francesca, op. a.) *i Vranjanina* (Murray 1971).

Bramante je svog daljnjeg rođaka Raffaella Sanzia doveo iz Urbina u Rim (1508.) i na njegovu preporuku papa Julije II. povjerio je Raffaellu oslikavanje papinskih apartmana, Stanza, u Vatikanskoj palači, čime se bavio sve do svoje rane smrti 1520. godine. Nakon smrti pape Julija II. (travanj 1513.), ustoličen je papom Leone X., a ubrzo zatim umire i Bramante (1514.). Izgrađeni dijelovi crkve svetog Petra do 1515. poznati su iz nacрта firentinskog arhitekta Bernarda della Volpajja. Novi Papa povjerava nastavak radova triumviratu Raffella, Giuliana Sangalla i fra Gioconde da Verona pa je, cijeneći Raffaellov dotadašnji rad i afirmiranu arhitektonsku i slikarsku kvalitetu, povjerio njemu dominantnu ulogu. Trojicu arhitekata s prijedlogom nove bazilikalne koncepcije crkve svetog Petra alegorijski je naslikao Giulio Romano u Stanzama (Konstantinova dvorana): klečeći car Konstantin predstavlja papi Klementu VII. (Clemens VII) ideju bazilike kao asocijaciju na Konstantinove monumentalne bazilike iz prvih dana kršćanstva. Drži se da je bolonjski arhitekt Domenico da Varignana ostavio zabilježene nove Raffaellove ideje u obliku skica tlocrta, pročelja i presjeka crkve. Daljnje svjedočenje o Raffaellovim intencijama predočio je arhitekt i teoretik Sebastiano Serlio u trećem traktatu svojih studija arhitekture, gdje uz nacrt Bramanteove kupole prikazuje i Raffaellov projekt crkve svetog Petra uz prigodni komentar: *Raffaello da Urbino kao slikar, ali i darovit u arhitekturi, slijedeći uzorke Bramantea, načinio je ovaj projekt, koji je prema mom sudu najljepše komponiran* (Scamozzi 1584). Oba nacrt jasno definiraju novu longitudinalnu formu bazilike, s time da je ulazno predvorje crkve različito projektirano: Varignana crta dva tornja uz portik, a Serlio crta portik duž cijele prednje fronte crkve, izostavljajući Bramanteove tornjeve. Očito je prvi nacrt Raffaello radio pod utjecajem Bramanteove koncepcije, a drugi je nacrt nastao kao rezultat izvornih Raffaellovih promišljanja (Frommel 1984).

Tijekom rada na projektiranju i vođenju gradnje Raffaellov je suradnik bio arhitekt Antonio da Sangallo il Giovane. On nasljeđuje Raffaella i nakon njegove smrti (1520.) preuzima koncipiranje i daljnje građenje Petrove crkve. Uz kritič-

ki osvrst na nove bazilikalne prostorne interpretacije, Sangallo se vraća izvornoj centralnoj Bramanteovoj koncepciji crkve u obliku grčkog križa sa središnjom naglašenom kupolom, a ulazni je prostor građevinski izdvojen i flankiran s dva bočna tornja. Svoj projekt vanjštine i unutrašnjost crkve impresivno je prezentirao (1538. – 1543.) drvenim modelom u približnom mjerilu 1:29 afirmirajući tako i Bramanteovu koncepciju i Raffaellovu dalekovidnu varijantu bazilikalnog produžetka od centralnog svetišta do ulaza koja je utrla put budućim promišljanjima, projektima i realiziranoj bazilici. Međutim, Sangallo je osnovnu Bramanteovu koncepciju dominantnog podkupalnog prostora s jasno naglašenim brodovima usitnio rascjepkavanjem krajeva brodova i bočnih međuprostora u osam razdvojenih jednakovrijedno formiranih prostora i time dezavuirao bitnu ideju izvorne arhitekture temeljene na znakovitoj snazi središnje kupole.

Daljnji tijek događanja opisao je suvremenik Giorgio Vasari u povjesnici o životu slavnih slikara, kipara i arhitekata: *Godine 1546. umro je Antonio da Sangallo, te kako nije bilo nikoga tko bi upravljao zidanjem crkve Svetog Petra, Papa odluči da pozove Michelangela. Ovaj ga je pak odbio tvrdeći da arhitektura nije njegov zanat, no budući da mu je Papa na kraju naredio da mora prihvatiti, Michelangelo se na svoje veliko nezadovoljstvo i protiv volje predao tom poslu. Papa je odobrio novi model kojeg je načinio Michelangelo, koji je sveo crkvu na manji oblik, ali dobro sačuvao najveličanstveniji izgled na zadovoljstvo svih onih koji imaju ukusa* (Vasari 2007). Naime, Michelangelo je svoj odnos prema Sangallovu modelu vehementno definirao nazvavši ga *un pascalo per bovi* (pašnjak za goveda). Bitni razlog te drastične negacije prethodnika vjerojatno se nalazi u dignitetu Michelangelove osobnosti: u stvaralačkoj snazi koja je svakom djelu – bilo kiparskom, slikarskom ili graditeljskom, pa i poetskom – udahnjivala čistoću zamisli, čvrstoću volumnosti, monumentalnost dojma. Stoga su mu bile strane Raffaellove dogradnje i Sangallova usitnjavanja, ali imao je izrazitu sklonost prema jasnoj volumenoznoj Bramanteovoj koncepciji koncentriranog prostora u funkciji monumentalne središnje kupole. Vasari je također zabilježio razgovor s Michelangelom svjedočeći tako njegovo eklatantno promišljanje: *Michelangelo Buonarroti vratio je građevini ljepotu i savršenstvo, budući da se sve izrađivalo prema njegovom nacrtu i savjetu, iako mi je često govorio da je on samo izvodi-lac Bramanteova plana* (Vasari 1940).

Michelangelo je srušio sve naknadne intervencije u Bramanteov projekt te ponovno ostvario jasnovit podkupalasti prostor Apostolova groba. Optuživali su ga tada da ne razumije arhitekturu i da ništa ne radi nego samo uništava djela svojih prethodnika pa je uskoro (oko 1555.) bio primoran izraditi drvenu maketu kako bi zorno prezentirao svoju ideju cjelovite koncepcije crkve svetog Petra. Maketa je rasturena, ali su karakteristični arhitektonski elementi prostorne koncepcije crkve, oblikovanja pročelja perifernih zidova, tambura podnožja kupole te same

Spomen ploča posvećena hrvatskom filozofu Franji Petriću u Rimu

kupole uočljivi na slici Domenica Crestija da Passignana gdje Michelangelo prezentira maketu crkve papi Pavlu IV. (Paulus IV). Maketa prikazuje zgusnutu građevinu oko monumentalne kupole, visoke vanjske zidove raščlanjene korintskim lezenama između kojih su tabernakulirani prozori, snažni tambur opkoljen prstenom dvostrukih stupova s ugrađenim prozorima, skromne uglovne kupolice te dominantnu polukružnu kupolu sa snažno naglašenim rebrima završenim lanternom. Maketa zapravo prezentira realizirani izgled osnovnog volumena crkve kojemu je Carlo Maderno u prvim desetljećima 16. stoljeća dodao bazilikalno produženje i ulazno predvorje.

Michelangelo je s velikom strepnjom za dovršetak svoje zamisli napustio Apostolovu crkvu 1564. godine prepuštajući dušu Rajskom Ključaru. Gradio je tako crkvu 17 godina, a u pismu nećaku Leonardu (17. srpnja 1557.) stubokom je opovrgnuo prvobitna nećkanja i nezadovoljstva: *Mnogi vjeruju – a i ja vjerujem – da sam na ovaj položaj postavljen od samoga Boga. Neću ga napuštati, ma koliko*

da sam star, budući da služim iz ljubavi prema Bogu i u njega polažem sve svoje nade (Rolan 1952). Doista je gradio Petrovu nadgrobnu kupolu iz čiste ljubavi: za tu stvaralačku i uzvišenu obvezu nije primio nikakve zemaljske nagrade.

Protjeklo je tako gotovo 140 godina od začetka gradnje crkve svetog Petra i smijenilo se devet pontifikata do Michelangelove faze projekta crkve i kupole. Dogotovljenost građevine u pojedinim vremenskim fazama poznata je iz nekoliko onodobnih ilustracija: stanje izgrađenosti crkve nakon Bramantea i Raffaella vrlo precizno prikazuju crteži Martena van Heemskercka, izrađeni oko 1535. godine, na kojima su uočljivi svodovima povezani snažni pilastri kao oslonci kupole; crtež nepoznatog autora iz 1562. godine precizno prikazuje unutarnji izgled križišta brodova crkve s dovršenim tamburom kupole; veduta trga pred Petrovom crkvom Ambrosiusa Brambilla iz 1588. godine oslikava stanje crkve i kupole neposredno poslije ustoličenja Siksta V. pa je tu jasno čitljiv, još vijencem nepovezani, cjeloviti središnji dio stupovima oivičeni tambur kupole; tu situaciju dokumentiraju i dvije freske u Vatikanskoj biblioteci, izrađene 1588. – 1590., koje naknadno oslikavaju stanje kupole prilikom svečanosti Sikstove krunidbe (1585.) i nakon podizanja obeliska na trgu (1586.), to jest u godini Sikstove odluke da sagradi kupolu.

Vatikanske freske zorno ilustriraju ponavljaju Sikstovu uzrečicu da Petrova crkva nalikuje na tijelo kojemu su odsjekli glavu. Jasno, to stanje nije mogla podnijeti Papina silna energija da brojnim simultanim zahvatima obnovi stari i izgradi novi kršćanski Rim kao stjecište i središte ekumene. Budući da je rimski biskup kao papa bio deklarirani nasljednik apostolskog prvaka, bilo je vrlo logično da upravo simbolu papinskog namjesništva, grobu i hramu apostola Petra, Siksto posveti izuzetnu pažnju te je odmah poslije izbora počeo zagovarati izvedbu Michelangelova kupole. Prema evokacijama Ludwiga von Pastora, tada se u Rimu pričalo da za podizanje te kupole raspona 42 metra treba najmanje deset godina rada i barem milijun dukata te da se ne može dovršiti tijekom jednog pontifikata.

No ta govorkanja nisu omela Papu: venecijanski izaslanik javlja ujesen 1586. senzacionalnu vijest: *Odlučeno je da se nadsvodi kupola* (Pastor 1922). Tijekom 1587. godine Siksto se intenzivno dogovarao s arhitektima i inženjerima o mogućnosti i tehnologiji gradnje kupole, sredinom srpnja 1588. pristupilo se njenoj gradnji, a uoči Božića, 22. prosinca 1588., započeto je nadsvođenje kupolom. Sikstov zahtjev za furioznim odvijanjem građenja obavljalo je danonoćno oko 800 radnika. Radove na izvođenju kupole vodio je Giacomo Della Porta u suradnji sa Sikstovim dvorskim arhitektom Domenicom Fontanom. Njihov međusobni odnos jednostavno je definirao istraživač Sikstove arhitekture Guglielmo Matthiae: *Giacomo Della Porta, costrui', modificandola. La duplice calotta della cupola di Michelangelo, ma al grande impegno non corrisponde uguale risonanza*

fra i contemporanei. L'architetto ufficiale era il Fontana ed egli era l'aspressione del gusto dominante (Matthiae 1970). Giacomo je već prethodno (1572. – 1583.) pod pokroviteljstvom pape Grgura (Gregoria) XIII. gradio Petrovu crkvu, no njegovi zahvati svodili su se na tehničku realizaciju prethodnih zamisli. Ipak su mu ti graditeljski radovi osigurali detaljan uvid u strukturu i konstruktivni sustav građevine pa je tako informiran i iskusan spremno dočekao smjelu namjeru Siksta V. da sagradi kupolu. Siksto je naslijedio već izgrađeni moćni tambur kao temeljni sloj kupole, postojala je i Michelangelova maketa pa je dvojac iskusnog graditelja i povjerljivog arhitekta mogao krenuti u avanturu gradnje kupole raspona samo 150 centimetara manjeg od kupole najveće građevine klasične arhitekture posvećene svim božanstvima, rimskog Panteona. Kupola najveće građevine Istočnog Rimskog Carstva, iznad crkve svete Sofije u Carigradu, ima promjer 31 metar pa su pape rasponom kupole od 42 metra morale potvrditi primat rimskog biskupa i grada Rima.

Posljednji kamen s imenom Siksta V. ugrađen je u kupolu 14. svibnja 1590., a nakon toga izvodio se pokrov olovnim pločama, lanterna i nutarnji mozaik. Raskošnim pozlaćenim mozaikom dokumentirane su dvije poruke: na križištu crkvenih brodova posvjedočena je papinska vlast: TU ES PETRUS, a na prstenu lanterne dokumentirana je godina gradnje i ime osnivača kupole: SANCTI PETRI GLORIAE SIXTUS PONTIFEX MAXIMUS V. ANNO 1590.

Gradnja kupole iznad groba Kristova namjesnika bilo je izvanredno djelo iskusnog graditelja Giacomina della Porte, smjelog arhitekta Domenica Fontane i njihova odlučnog principala pape Siksta V. Veličanstvenost te pobjede čovjekova uma nad silama gravitacije zanosno je opisao Ludwig von Pastor: *Čudo arhitekture imalo je svoj idealni završetak s Panteonom koji je prenijet u zrak. Trebalo je da najenergičniji od svih papa u doba katoličke obnove ostvari stremljenja renesansnih umjetnika i privede kraju najveće i najmoćnije Michelangelovo djelo. Slobodna i lagana poput kakva nebeskoga tijela, ta se divovska kupola uzdiže u svečanoj veličanstvenosti gospodarice svijeta u plavetnilo južnoga neba. Riječi ne mogu opisati plemenitost, skladnost i silovit uzlet toga djela, možda najsmionije građevine svih vremena. U svakom trenutku godine i dana kupola Svetoga Petra pruža nove ljepote. ... Najljepša je ipak kad se u proljeće nakon kišna dana pročisti zrak, pa zalazeće sunce iza Gianicola krvavo boji nebeski svod sve dok se kuće i crkve polako ne spuste u tamu, i zapale se prva svjetla, a grandiozna se masa čisto i jasno odvaja od neba posuta treperavim zvijezdama* (Pastor 1922).

Nadsvodio je tako Siksto V. grobnicu apostola Petra, to jest Stijene na kojoj je sagrađena Kristova Crkva. Nadsvodio ju je kupolom kao humaniziranom predodžbom nebeskog svoda pod kojim se nalazi sigurnost opstanka i vječnog postojanja ugrađenog u svemir.

Summary

Andrija Mutnjaković
ARCHITECTONICS OF THE POPE SIXTUS V

The Pope Sixtus V (1585 – 1590) contributed to the reform of Christian religion considerably and with his town-planning and architectonic revitalization of Rome he laid foundations to modern architecture. As he was son of a Croatian refugee from Boka Kotorska he expressed his Croatian origin with distinct care for Croatian Chapter and the church of St. Jerome on the banks of the Tiber. With his good intentions to enable pilgrims a passable tour around seven classic Roman basilicas he traced and partly constructed a street network around Rome that would become the role model of the baroque town-planning and eventually the European town development concept. By constructing Lateran, Quirinal and Vatican palaces, he set the standard to Roman architecture and European monarchic palaces. By constructing the Vatican library he set the role model of representative librarian architecture. He revealed the quality of baroque town-planning accentuation by placing obelisks and fountains on squares and crossroads. The construction of the dome above the St. Paul's basilica reflected an extraordinary constructionally daring and formally attractive symbolics of the power of faith. He restored over hundred Roman churches for the benefit of the Roman folk and numerous pilgrims and he built one church wholeheartedly: the Croatian church of St. Jerome.

Key words: Pope Sixtus V, Croatian church of St. Jerome, Rome, architect Martino Longhi